El dia que Bretanya i Catalunya s’haurien pogut unir

Autor: Marc Pons
Data de publicació: 19-02-2024

Si Reinald hagués superat la infantesa i Alfons hagués perdut a Nàpols, Catalunya i Bretanya s’haurien pogut unir.

Nantes (ducat independent de Bretanya), any 1434. Naixia Reinald de Bretanya i d’Anjou, fill primogènit de Francesc I de Bretanya i de la seva primera esposa Violant d’Anjou. Amb aquestes dades, no tenim cap detall que relacioni aquell fet amb Catalunya. Però la incògnita s’aclareix quan sabem que la mare de la criatura era una dels últims bel·lònides (la dinastia reial catalana creada per Guifré el Pilós al segle IX) que havien sobreviscut a la decrepitud de Joan I i de Martí I, i a la repressió desfermada pels Trastàmara quan van posar el cul al tron de Barcelona (1412). Quan va néixer Reinald (1434), Alfons V (el segon Trastàmara) estava molt qüestionat pels estaments de poder catalans i era incapaç d’engendrar descendència. El nyap de Casp i el fantasma d’una possible guerra civil planaven sobre Catalunya.

Qui eren la mare i l’àvia de la criatura?
Violant d’Anjou, la mare de Reinald, era filla de Violant d’Aragó i de Bar, la gran estratega del partit Valois-Anjou-Armagnac (el partit francès) a la guerra dels Cent Anys (1337-1453), i la fabricant del mite Joana d’Arc. Violant d’Aragó (Barcelona, 1385 – Saumur, Anjou-França, 1442), era la filla primogènita del rei Joan I de Catalunya-Aragó i de la seva segona esposa Violant de Bar. Va ser la incomprensible cultura patriarcal de la cancelleria barcelonina, la que impediria Violant ser reina titular —per legítim dret i ordre successori— de la corona catalanoaragonesa: a la mort del seu pare Joan I (1396), i a la mort del seu oncle Martí I (1410). Casada amb Lluís d’Anjou (1400), rei de Nàpols, duc d’Anjou i comte de Provença, i dotada d’una intel·ligència política extraordinària, seria la gran dama de l’última i decisiva fase del conflicte dels Cent Anys. França va remuntar i guanyar aquella guerra gràcies a Violant, la catalana.

Lluís II de Provença i Violant d'Aragó, avis materns de Reinald de Bretanya. Font Bibliotheque Nationale de France i Catedral de Le Mans.

Per què van casar Violant d'Anjou i Francesc I de Bretanya?
A principis del segle XV, Bretanya era un estat independent en una posició geoestratègica molt valuosa. Era al mig del poliedre on es lliurava la guerra dels Cent Anys (1337-1453). Tant francesos com anglesos havien desplegat una política d'enllaços matrimonials que tenia el propòsit d'inclinar Bretanya cap al seu bàndol. Però el 1430-1431, quan es va negociar l'enllaç Bretanya-Anjou, el partit francès ja portava avantatja. El pare de la núvia (és a dir, el futur sogre de Francesc I de Bretanya), era net de Joana de Penthievre, la darrera duquessa d'aquella dinastia, foragitada pels Montfort a la guerra de successió bretona (1361-1364). Casar Francesc (de la casa Montfort) amb Violant (descendent dels Penthieve) significava suturar velles ferides, i, políticament, era tan beneficiós pels qui ja governaven, com pels qui feia temps que havien perdut el poder.

Representacions modernes de Joan I i de Violant de Bar, besavis materns de Reinald de Bretanya. Font Museu del Prado i Torre Bellesguard.

Els difícils equilibris dels primers Trastàmara de Barcelona
Ferran I, el primer Trastàmara, va posar el cul al tron de Barcelona amb molta energia (1412), confiat en la força dels seus aliats, les classes mercantils catalanes i valencianes. Però aviat va haver de fer front a una oposició armada (la rebel·lió de Jaume d'Urgell, 1413) i a una silenciosa dissidència (la poderosa aristocràcia feudal catalana), que explicarien la seva prematura i misteriosa mort a Igualada (1416). El seu primogènit Alfons, prendria el relleu, però els primers anys del seu regnat van estar presidits per una tensió política permanent. Alfons va prosseguir i intensificar la línia política autoritària del seu pare: i les classes nobiliàries, alarmades, es van reunir en diverses ocasions per a exigir-li respecte a les institucions, és a dir, al dibuix clàssic del règim feudal que consagrava l'equilibri de poder i de forces corona-noblesa-església.

El salt al buit d'Alfons el Magnànim
L'any que va néixer Reinald a Nantes (1434), la corona catalanoaragonesa va perdre Còrsega. La certificació d'aquella derrota es va escriure amb un lamentable episodi (els genovesos van capturar i degollar el governador català de l'illa, Vicentello d'Ístria), que delatava una evident pèrdua de força en el context internacional. Després de la desfeta corsa, Alfons va impulsar la campanya de conquesta de Nàpols (1435). Però aquella empresa s'aventurava complicada. Nàpols era un regne extens i poblat, i el resultat d'aquella empresa podia impulsar la corona catalanoaragonesa, de nou, al lideratge mediterrani, o la podia ensorrar en una crisi de proporcions inimaginables. La maniobra d'Alfons era un salt al buit sense xarxa i els estaments de poder de Catalunya, sobretot la noblesa, van sumar un nou greuge.

Ferran I de Catalunya Aragó i Alfons V de Catalunya Aragó. Font Museo del Prado i Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Els estaments catalans comencen a mirar al voltant
Per tots aquests motius, els estaments de poder catalans, en diferents mesures i intensitats, es van convèncer que els Trastàmara, incapaços d'entendre la història i la cultura catalanes i de treballar a la manera catalana, no eren vàlids per a regnar a Barcelona. I van començar a mirar al voltant. No seria l'última vegada que ho farien. Tres dècades més tard, entre 1462 i 1472, durant la guerra civil que va enfrontar la corona i els remences contra l'aristocràcia feudal, la Generalitat (governada per les oligarquies terratinents) va nomenar un mínim de tres reis en substitució de Joan II, el germà i relleu d'Alfons el Magnànim: Enric IV de Castella (net del primer Trastàmara de Barcelona), Pere de Portugal (net del malaurat comte Jaume d'Urgell), i Renat I de Provença (germà de Violant d'Anjou, i per tant... oncle matern del petit Reinald!).

Per què el petit Reinald es converteix en una amenaça per a Alfons el Magnànim?
Tornant a 1434, aquell context de desconfiança cap a la figura d'Alfons, va provocar que el poder català busqués alternatives, entre elles el petit bretó d'ascendència catalana. Aquella operació no va ser possible per tres motius. El primer, perquè Reinald va morir prematurament a quatre anys (1439). El segon, perquè Francesc i Violant no van tenir més descendència. La duquessa va morir l'any següent a la pèrdua del seu fill (1440). I el tercer, perquè Alfons, contra tot pronòstic, va culminar amb èxit la campanya de Nàpols (2 de juny de 1442). Però si no s'haguessin produït aquestes circumstàncies, la corona catalanoaragonesa, si més no, Catalunya, s'hauria pogut unir a Bretanya, clarament orientada cap a l'Atlàntic, en la persona de Reinald I, de la casa Montfort i la nostra història s'hauria escrit d'una forma molt diferent.

Marc Pons

Podeu llegir l'article original a través del següent enllaç:
https://www.elnacional.cat/ca/cultura/bretanya-catalunya-haurien-pogut-unir-marc-pons_1041279_102.html